

۳۳۵
۳۳۵
۵۵

۲۱۸۷
۹۳

هولم
۲۲۵۶۱

نوشته : احمد تاج بخش از طرف اداره سیاسی ایرلند لندن و دسترس از آن به

(دکتر در تاریخ)

مدرسه فیزیق تم ایرلند و وقت گریه تاریخ ۲۵ درج اولی

۱۴۰۱ امده برابر ۱۳ ار ۵۹ هجری قمری ۲۰ الی ۲۰

مطالبی چند درباره

سفارت محمد رضا بیگ سفیر شاه سلطان حسین

بدر بار لوئی چهاردهم

کتابخانه مدرسه فیزیق تم

ابتدا در نظر داشتم که فقط مدارک مورد نظر را که اخیراً از بایگانی وزارت خارجه فرانسه تهیه شده است بنظر خوانندگان ارجمند برسانم ولی برای توضیح درباره مدارک لازم آمد که مختصری به سفارت محمد رضا بیگ و روابط ایران و فرانسه اشاره شود.

اولین ملتی که در زمان صفویه موفق شد امتیازاتی از نظر بازرگانی در ایران بدست آورد پرتغالیها و آخرین ملتی که از این امتیازات برخوردار گردید فرانسویها بودند که در بدو ورود با قدرت انگلیسیها و هلندیها در ایران و بخصوص در خلیج فارس روبرو گردیدند.

روابط رسمی ایران و فرانسه پس از تشکیل شرکت فرانسوی هند شرقی (۱۶۶۴ میلادی) در زمان سلطنت لوئی چهاردهم و

وزارت کلبر (Colbert) که به توسعه تجارت فرانسه در شرق توجه خاص داشتند، شروع میشود.

لوئی چهاردهم که به توسعه تجارت و روابط کشور خود با ایران علاقمند بود در سال ۱۶۶۵ دژن شر - دلالن De La Lain و لابولی لوگوز La Boullay, le Gouz را به دربار ایران فرستاد تا امتیازاتی برای تجار فرانسه از جمله معافیت از حقوق گمرکی تا سه سال بدست آورد که البته این پیشنهاد و سایر پیشنهادات مورد قبول دولت ایران واقع گردید.

در سال ۱۷۵۳ بیون دوکازنویل Billon de Carenvilles بعنوان سفارت بدربار ایران اعزام شد این سفیر وعده داد که دولت فرانسه برای تصرف مسقط با دولت ایران همکاری خواهد کرد در عوض دولت ایران امتیازات بیشتری در امر تجارت برای فرانسویها قائل شود.

شاه سلطان حسین شرایط نماینده فرانسه را بطور مشروط پذیرفت و بیون را مامور کرد که به فرانسه مراجعت نماید و نامه او را به لوئی چهاردهم برساند.

مضمون نامه شاه سلطان حسین چنین بوده است .

« من منتظر ورود نماینده فرانسه میباشم بیون مراتب علاقه و دوستی ما که برای همیشه پایدار خواهد بود بعرض اعلیحضرت خواهد رساند وقتی که مسقط از طرف شما بتصرف درآمد و تحویل عمال ما گردید ما امتیازات فوق العاده زیاد و معافیت های مالیاتی که تا بحال به هیچ ملتی داده نشده برای

تجار فرانسوی قائل خواهیم شد»^۱ در سال ۱۱۱۶ (۱۷۰۴) لوئی چهاردهم فابر Fabre را بعنوان سفارت بدربار شاه سلطان حسین اعزام داشت و با مشکلاتی که دولت عثمانی و کنسول انگلیس برای سفیر فرانسه فراهم کردند سفیر توانست پس از دو سال خود را به ایروان برساند ولی در اینجا درگذشت و پس از او میشل بعنوان سفیر از طرف دربار فرانسه مأمور ایران گردید. سفیر فرانسه از طرف لوئی چهاردهم اعلام داشت که کمک های لازم برای تصرف مسقط بزودی انجام خواهد گرفت.^۲

هلندیها و انگلیسیها که روابط ایران و فرانسه را برخلاف منافع خود میدیدند تمام کوشش خود را برای جلوگیری از بسط روابط این دو دولت بکار بردند.

پرمونیه Père Monier یکی از روحانیان فرانسوی مسیحی مقیم اصفهان بوزارت خارجه کشور خود چنین نوشته است :

«..... شما نمیدانید تا چه اندازه انگلیسیها بر علیه منافع ما اقدام میکنند آنها انتشار داده اند که فرانسه بکلی از میان رفته و قسمتی از شهر های آنها را دولت انگلیس تصرف کرده است و برای اینکه ایرانیان را گول بزنند چند تیر بعنوان اظهار شادمانی شلیک کرده اند»^۳

با وجود تمام مشکلات و کارشکنی های انگلیسیها و هلندیها میشل توانست در ۱۷۰۸ قرار دادی در ۳۱ ماده در خصوص تجار

۱- بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه	ایران پرونده ۱	صفحه ۲۲۳
۲- بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه	ایران پرونده ۲	صفحه ۷۸۰
۳- بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه	ایران پرونده ۲	صفحه ۱۸

فرانسوی با ایران منعقد سازد .

شاه سلطان حسین ضمن نامه‌ای بعنوان لوئی چهاردهم موافقت خود را با مواد قرار داد ۱۷۰۸ اعلام نمود .

«.....میشل که بامر امپراطور بعنوان سفارت آمده بود در شاهنشاهی پهناور و مقتدر ایران مورد لطف و عنایت قرار گرفت و آنچه را که برای بازرگانان امپراطوری بزرگ آرزو داشت به دست آورد و موافقت شد که بازرگانان فرانسوی برای داد و ستد به ایران بیایند و برای این موضوع قرارداد اتعادی امضاء گردید که بموجب آن به بازرگانان مزبور اجازه داده میشود که آزادانه و بدون هیچگونه مانعی به ایران آمده و بداد و ستد پردازند و ضمناً موافقت میشود که بازرگانان ایرانی نیز اجازه خواهند داشت که به فرانسه رفته و بکار بازرگانی پردازند ...»^۴

میشل در اکتبر ۱۷۰۹ به فرانسه مراجعت کرد ولی مخالفت و کارشکنی های انگلیسی ها و هلندیها بر علیه تجار فرانسوی مانع از این گردید که قرارداد اجرا گردد .

لوئی چهاردهم نامه‌ای بعنوان شاه سلطان حسین فرستاد و تقاضا کرد که قرارداد ۱۷۰۸ در خصوص تجار فرانسوی مورد عمل قرار گیرد ولی دولت ایران اجرای مواد قرارداد را موکول به استفاده از نیروی دریائی فرانسه کرد و قبل از انجام این امر باطناً حاضر به اجرای قرارداد نبود بطوری که ذیلا اشاره میشود در حالیکه دولت ایران در انتظار کمک دریائی فرانسه بودگاردان

۴- بایگانی وزارت خارجه فرانسه

ایران پرونده ۳

صفحه ۴۵۱

کنسول فرانسه در ایران به امام مسقط ضمن نامه‌ای که ذکر خواهد شد پشتیبانی دولت فرانسه را وعده میدهد .

یکی از مسائل مهمی که در اینموقع باعث گردید دولت ایران امتیازات زیادی به تجار فرانسه بدهد موضوع استفاده از نیروی دریائی فرانسه علیه اعراب مسقط بوده است .

اعراب مسقط در خلیج فارس مزاحم کشتیهای تجارتی میشدند و مالالتجاره های تجار ایرانی و سایر تجار را غارت میکردند و سر نشینان جوان را بعنوان غلام در بازارهای مختلف می فروختند . اعراب مسقط در نتیجه تصرف و غارت کشتیهای مختلف دارای قدرت دریائی زیادی شده بودند و بالنتیجه به بنادر و جزایر خلیج فارس دست اندازی میکردند .

شاه سلطان حسین از هلندیها و انگلیسها تقاضا کرد که برای سرکوبی اعراب مسقط با دولت ایران همکاری کنند ولی چون آنها در این کار نفعی نداشتند با تقاضای دولت ایران موافقت نکردند . نماینده فرانسه در این باره چنین می نویسد :

«کشتیهای که مسقطیها از ترکها و هندیهها که در خلیج فارس رفت و آمد داشتند ، گرفته اند آنها را بطوری قوی ساخته که فقط بحریه کشورهای اروپائی می تواند آنها را سر جای خودشان بنشانند » °

شاه سلطان حسین که از طرف هلندیها و انگلیسها مایوس شد متوجه فرانسویها گردید که تازه میخواستند در شرق امتیازات تجارتی بدست آورند و بهمین دلیل نماینده‌ای بدربار لوئی چهاردهم فرستاد که درباره اجرای قرارداد ۱۷۰۸ مذاکره نماید ولی مأموریت واقعی او این بوده است که دولت فرانسه را برای

۵- بایگانی وزارت خارجه فرانسه

ایران پرونده ۵ صفحه ۱۹۳

شرکت در جنگ علیه مسقطی ها راضی کند .
پادری (Padery) کنسول فرانسه در اصفهان بوزارت خارجه
چنین مینویسد :

«منظور ظاهری محمد رضا بيك سفیر ایران اجرای قرارداد
تجاری ۱۷۰۸ است که بوسیله میشل منعقد شده اما علت حقیقی
اعزام سفیر پیشنهاد در باره تشکیل اتحادیه ای بر علیه مسقط میباشد»^۶
گرچه میشل ضمن مذاکره در باره قرارداد ۱۷۰۸ از طرف دولت
خود وعده کرده بود که با دولت ایران در سرکوبی اعراب مسقط
همکاری نماید ولی دولت فرانسه در همین ایام با امام مسقط
رابطه برقرار کرد و وعده داده بود که از طرف فرانسه کاملاً
خیالش آسوده باشد .

نامه گاردان به امام مسقط که در بایگانی وزارت خارجه
فرانسه موجود است مؤید این موضوع میباشد .
گاردان کنسول امپراتور فرانسه در کشور ایران به امام
مسلمین و شاه مسقط .

«شاهزاده عالی مقام ما نامه شما را که در ماه رجب نوشته بودید
دریافت کردیم اما آنچه که مربوط به فرانسویان است من
بشما اطمینان میدهم که آنها دوست شما هستند وقتی که کشتی های
ما با کشتی های شما برخورد کنند با علائم معمول دوستی و
همکاری خود را اعلام مینمایند و ما مطمئن هستیم که کشتی های
شما در باره ما چنین خواهند کرد و اگر وضع اجازه دهد بنادر شما
بر روی کشتیهای ما باز خواهد بود ما به امپراتور فرانسه حسن
نیت شما را اعلام کرده ایم زیرا او میخواهد که تمام مردم صلح
را با مللی که باعث خرابی و خسارت نیستند حفظ کنند در خاتمه

۶- بایگانی وزارت خارجه فرانسه ایران پرونده ۵ صفحه ۴۰۸

هر موقعی که آن عالی‌مقام بوسیله نامه بما اعلام کنند ما باکمال میل در انجام تقاضا های شما و ملت شما آماده‌ایم . »^۷

با این مقدمات محمد رضا بیک برای مذاکره درباره قرارداد ۱۷۰۸ و جلب نظر دولت فرانسه برای کمک دریائی بر علیه مسقطی‌ها عازم فرانسه گردید و البته دولت ایران از مکاتبه امام مسقط و کنسول فرانسه بی اطلاع بوده است و اگر اطلاع پیدا کرده بود شاید محمد رضا بیک را بعنوان سفیر و مذاکره درباره جنگ بر علیه مسقطی‌ها نمی‌فرستاد .

سفارت محمد رضا بیک به فرانسه باعث پیدایش حوادث و وقایعی شده است که خود میتواند موضوع يك كتاب جالب گردد و من در این مقاله تا حدودی که بتواند مطالب مدارك مورد نظر را روشن نماید توضیحاتی درباره روش او در این سفارت خواهم داد سفیر ایران همه‌جا خواسته است ارزش و موقعیت مهم کشور خود را با بی‌اعتنائی به شخصیت‌های بزرگ فرانسه و عدم رعایت آداب و رسوم معمول در فرانسه نشان دهد که گاهی از حد اعتدال خارج شده و منظور او حاصل نگردیده است .

البته موریس هریت (Maurice Herbette) در یادداشت‌های خود محمد رضا بیک را بسیار بد معرفی کرده حتی نوشته است که لویی چهاردهم مکرر خواسته است او را قبل از انجام مأموریت به ایران باز گرداند ولی مدارك موجود که قسمتی از آن ضمن این مقاله معرفی میشود خلاف این نظر را ثابت میکند و می‌رساند که پادشاه فرانسه تا چه اندازه برای ایران و سفیر ایران ارزش فوق‌العاده قائل بوده و مکرر در دستور های صادره اشاره کرده است که محمد رضا بیک سفیر کشوری است که دارای تمدن کهن و فعلاً مقتدر -

۷- بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه ایران پرونده ۶ صفحه ۷۰

ترین کشور آسیا میباشد .

البته محمد رضا بیک مردی خشن و متعصب و پرتوقع بوده است ولی بیشتر کارهایش برای نشان دادن عظمت ایران و برتری مقام خود نسبت به سایر سفرا و نمایندگان کشور های دیگر بوده است چنانکه وقتی رئیس تشریفات سلطنتی برای ملاقات او رفته است محمد رضا بیک در روی تشکی آرמידه بود و پس از ورود او ابدأ حرکتی نکرده و با بی اعتنائی به سخنان رئیس تشریفات گوش داده است .

محمد رضا بیک سفیر ایران برای انجام مأموریت خود از راه عثمانی عازم فرانسه گردید خان ایروان یکی از تجار ارمنی بنام اکبژان را برای حفاظت سفیر و هدایای شاه سلطان حسین بهمراهی محمد رضا بیک اعزام داشت و او چند روز قبل از سفیر عازم عثمانی گردید .

محمد رضا بیک در ۲۵ مارس ۱۷۱۴ بهمراهی بیست نفر عازم کشور عثمانی گردید با اینکه قرار بود این مأموریت از ترس مزاحمت مأمورین عثمانی مخفی بماند ولی این خبر خیلی زودتر از سفیر ایران به عثمانی رسید . سفیر ایران و همراهانش مورد سوءظن مأمورین گمرک قارص واقع گردیدند ولی او خود را عازم زیارت مکه معرفی نمود و با کمک اکبژان توانست براه خود ادامه دهد .

از این پس محمد رضا بیک تغییر لباس داد و عمامه ای سبزر بر سر نهاد و بنام امیر شیروان به سفر خود ادامه داد تا به ازمیسر وارد شد . کنسول فرانسه در این شهر پدیدار او رفت و سفیر ایران صلاح دید که هدایای شاه ایران را بوسیله او به فرانسه بفرستد تا از مزاحمت مأمورین گمرک در امان باشد ولی چون

امیدوار بود که با کمک سفیر فرانسه در اسلامبول با وضع بهتری به فرانسه خواهد رفت از مسافرت با کشتی حامل هدایا صرف نظر کرد .

مأمورین دولت عثمانی دورادور مراقب سفیر ایران بودند تا اینکه بالاخره او را توقیف و تحت بازجویی قرار دادند ولی محمد رضا بیک بسئالات آنها با خونسردی پاسخ داد و عنوان سفارت خود را مخفی کرد و هرچه مأمورین کوشش کردند نتوانستند از او اقرار بگیرند که سفیر ایران است او خود را زائری معرفی میکرد که عازم مکه است ولی گفته های او مورد قبول واقع نشد و او و چند نفر از همراهانش را توقیف کردند .

سفیر فرانسه در اسلامبول از گرفتاری و توقیف سفیر ایران آگاه گردید و موضوع را بوسیله مأمورین خود تعقیب کرد و باین نتیجه رسید که مأمورین عثمانی گفته اند که این شخص جاسوس است و بدون اطلاع باب عالی از جانب شاه ایران بعنوان سفارت عازم فرانسه میباشد .

بالاخره پس از مدتی سفیر ایران و همراهانش را به قافله سالاری که به مکه میرفت سپردند و چندین نفر را نیز مراقب حال او کردند کاروان وقتی به اسکندرونه رسید محمد رضا بیک و همراهانش با فریفتن مراقبین و اقدامات دیگر که ذکرش باعث طول کلام خواهد شد ، از بندر اسکندرونه بوسیله ناو فرانسوی فرار کرده عازم بندر ماریسی گردیدند .

در ازمیر که سفیر ایران و همراهانش تحت نظر و گرفتار بودند محمد رضا بیک نامه ای به مارکس دوترس Marquis de Torey در خصوص گرفتاری خود و ارسال هدایا بوسیله کنسول فرانسه و امید خلاصی وانجام مأموریت داشته است که رونوشت آن بنظر میرسد (نامه اول)

بعضور مارکی دونزسی وکیل اول پادشاه فرانسه

بعضور باسعادت و باحرمت آنحضرت دعا‌های خیر میرسانم منظور اینکه از طرف پادشاه عجم (ایران) بعنوان ایلچی انتخاب و بعضور پادشاه فرانسه فرستاده شده که در مورد موادمعااهده تجارتی که در چند سال پیش منعقد شده مذاکره نماید هدیه های پادشاه عجم (ایران) و بعضی از اشیائی که متعلق به ما میباشد بوسیله ایلچی فرانسه فرستاده شد اگر این هدیه ها وسایر اشیاء که به بهترین وجهی سفارش شده بعضور شما برسد باخواست خداوند بزودی از این مصیبتی که به آن گرفتاریم خلاص خواهیم شد ولی مادراینخصوص تقصیری نداشتیم و این موضوع نباید حمل بر بدبختی ماشود بعضی از ارامنه از سرزمین ما به نیت ایلچی گری وارد خاک عثمانی شده و الماس زیادی از گمرک عبور داده اند بدینجهت امین گمرک از میر باین دعاگویان دشمن شده چهل روز بود که ما به این امر گرفتار بودیم و خاطرمان پریشان بود ولی بسبب صداقت و حقیقت و مرحمت ایلچی بیگلری (سفیر فرانسه در اسلامبول) خاطر ما تسلی یافت آنهایی که ما را گرفتار کرده اند انسانیتی ندارند و تا ما از دست آنها خلاص شویم مغز استخوانهای ما را هم خواهند خورد ولی بالاخره ما بکلی خلاص خواهیم شد حضرت صدراعظم فرمان صادر کرده و بجهت این فرمان ما از دست آنها خلاص خواهیم شد و مصیبت دیگری نخواهیم داشت اگر ایلچی فرانسه خواسته های ما را اجرا کند بهتر خواهد بود وقتی بعضورتان رسیدم وقایع را بعرض میرسانم باقی عمر شما دراز و دشمنان شما خوار باد .

مخلص

محمد رضا بیگ

Handwritten text at the top right, possibly a date or reference number.

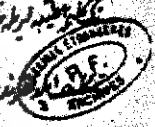
135

1718

دوئل و سعادت و سخط

صفر نیک صفت و سعادت و سخط و سعادت و سخط

Main body of handwritten text, likely a historical or philosophical treatise. The text is dense and written in a cursive style. It discusses various topics, possibly related to fate, justice, and human actions. There are several lines of text, some with marginalia or corrections.

تصویر ۱ - عکس نامه محمد رضا بیگ به مازکی دوزسی

پس از ورود به ماریسی سخت گیری‌ها و توقعات زیاده از حد سفیر ایران شروع میشود و همانطور که قبلا اشاره شد قسمتی از این توقعات برای نمایاندن عظمت کشور ایران و قسمتی مربوط به خشونت روحی و غرور و بی‌اطلاعی او از آداب و رسوم دربار فرانسه بوده است .

وقتی خبر ورود سفیر ایران بماریسی با اطلاع لوئی چهاردهم رسید یکی از نجبای دربار بنام سنت‌الن را مأمور پذیرائی او کرد و فرمانی باین مضمون صادر نمود :

نظر باینکه چند ماه است خبر ورود سفیر ایران بکشور فرانسه بماریسیده است و از اشکالاتیکه مأمورین دولت عثمانی برای رسیدن سفیر مزبور بفرانسه روا داشته‌اند ، اطلاع یافته‌ایم . امر ومقرر میداریم تشریفاتیکه نسبت بنمایندگان سیاسی دولتهای خاور زمین معمول است درباره سفیر ایران نیز بعمل آید لذا هرچه زودتر بماریسی حرکت و سفیر ایران را ملاقات کرده اظهار نمائید که پادشاه فرانسه احترامات خویش را نسبت به پادشاه متبوع وی ابراز و شما را برای پذیرائی و مشایعت نماینده سیاسی آن پادشاه مأمور کرده‌اند تا تشریفات معموله را اجرا و موجبات تسهیل مسافرت ایشان را فراهم نمائید

..... نظر باینکه نخستین روابط سیاسی فرانسه و ایران با اعزام این نماینده آغاز میشود ممکن است بعلت عدم آشنائی سفیر ایران به آداب و رسوم کشورهای خارجی و بخصوص فرانسه سوء تفاهماتی رخ دهد در این قبیل موارد تکلیف شما این است که سفیر مزبور را قبلا از چگونگی امور آگاه سازید و طی معاشرتهائی که با وی خواهید داشت از رفتار و اخلاق و روحیات او آگاه شده بطوری عمل نمائید که موجب رضایت خاطر ما شود .^۸

۸- سفارت محمد رضا بیگ تالیف مورس هربرت صفحه ۱۸

سنت‌الن بدون فوت وقت بمارسی عزیمت نمود و از سفیر ایران دیدن کرد و وظیفه خود را اعلام نمود محمدرضا بیک در پاسخ تعارفات سنت‌الن چنین گفت :

«در دربار صوفی اعظم پادشاه ایران اشخاص لایق و کاردان بسیارند ولی مشیت الهی برآن قرار گرفت که این افتخار نصیب من شود از صدماتی که دیده‌ام و از زندان خود و آزارهمراهان و گماشتگان خویش و غارت اموالم بهیچ روی دلخور نیستم و نهایت افتخار را دارم که بتخت بوسی امپراطور فرانسه که چون خورشید طالع است، موفق گردیده‌ام» .

ولی کم‌کم سنت‌الن به تند خوئی و لجاجت و استبداد رأی سفیر ایران آگاهی پیدا کرد و ضمن گزارشی که به کنت دوتورسی وزیر خارجه داده چنین می‌نویسد «که سفیر ایران جز انجام تمایلات خود به هیچ چیزی توجه ندارد و غیرممکن بنظر میرسد که بتوان او را درباره موضوعی متقاعد ساخت و بنظر میرسد این سفیر برای این آمده است که آداب و رسوم کشور خویش را به ما تحمیل کند یکی از توقعات او که خارج از رسوم و آداب کشور ما است این است که می‌خواهد بطور رسمی وارد هر شهر شود و تشریفات خاص و غیرقابل عمل توقع دارد سفیر ایران همیشه از عظمت پادشاه و شخصیت خود سخن می‌گوید و در باره احتراماتی که درباره او معمول میشود بی‌اعتنا میباشد و می‌گوید کسانی که بملاقات او می‌آیند دارای شخصیت عالی نمی‌باشند و من نمیدانم چگونه میتوان او را راضی کرد .»

در ۲۱ دسامبر سفیر ایران عازم پاریس گردید سنت‌الن

نامه‌های زیادی بوزارت خارجه فرانسه درخصوص مخارج زیاده از حد سفیر ایران و همراهانش که روزانه بیش از سیصدلیره میباشد و همچنین عدم قبول اجرای آداب و رسوم معمول و اصرار در ورود رسمی بشمهرهای سرراه و عدم قبول کاستن همراهانش که به چهل نفر رسیده است نوشته است .

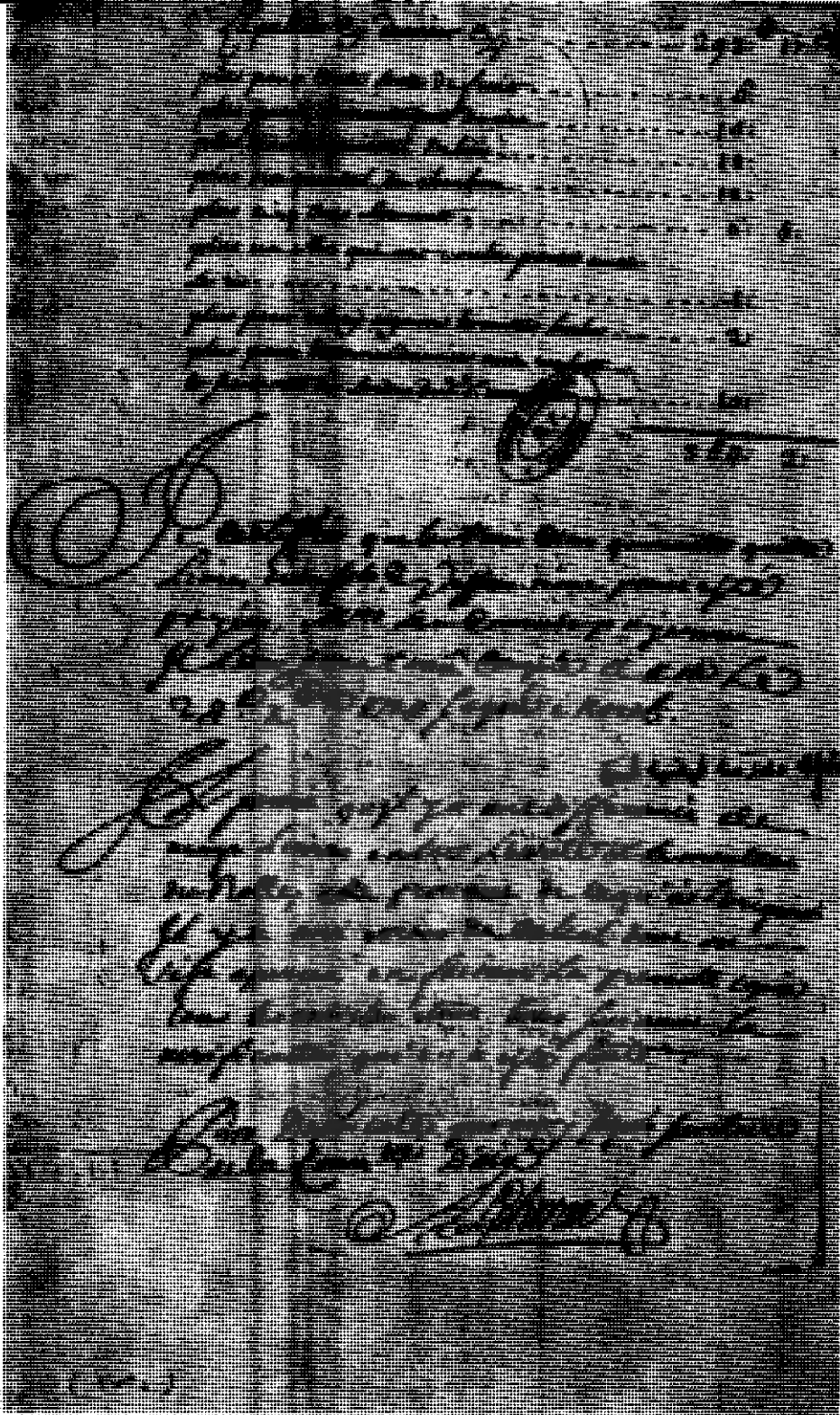
صورت مخارج سفیر ایران و همراهانش که رونوشت آن بنظر میرسد میرساند که روزانه دو گوسفند و هجده جوجه و پنج مرغ و سه بره و مقداری برنج، کره، زعفران، دارچین، میخک، جوز، فلفل قند، شکر، پنیر، نان و سایر ضروریات که در حدود سیصد و شصت و چهار لیره میشد، در اختیار سفیر ایران گذاشته میشده است (تصویر ۲ و ۳)

گزارشهای سنت‌الن همه حاکی از شکایت از طرز رفتار سفیر ایران و جوابهایی است که برای او از طرف وزارت خارجه فرانسه فرستاده‌اند بیشتر حاکی از اوامر لوئی چهاردهم برای جلب رضایت سفیر ایران است .

در نامه‌ای سنت‌الن چنین نوشته است :

«این سفیر میخواهد عقاید خود را مستبدانه به ما تحمیل کند بطوری که اجرای اوامر شاه برای جلب رضایت او دشوار و غیر عملی است من نمیدانم با این سفیر چگونه باید رفتار کنم.»

البته لوئی چهاردهم بعلت اهمیتتی که برای روابط اقتصادی ایران و فرانسه قائل بود و میخواست با کمک ایران در تجارت شرق با هلند و انگلیس رقابت نماید به گزارشهای نماینده خود توجه نمی‌کرد و پیوسته دستور میداد طوری رفتار شود که سفیر ایران راضی باشد .

تصویر ۳ - بقیه صورت مخارج پذیرائی سفیر ایران
(۱۶)

در مواردی هم که وزیر خارجه بفرمان لوئی چهاردهم دستوراتی به سنت‌الن برخلاف نظر سفیر ایران داده است محمد رضا بیک حاضر به قبول نگردیده و اجرای نظر خود را خواستار شده است. وزیر خارجه به سنت‌الن چنین نوشته است: «**سنت‌الن مدینه نبویه**» راجع به ورود رسمی به شهرهای سر راه تذکر دهید که طبق تشریفات معمول این کشور ورود نمایندگان و سفرا بطور رسمی فقط در موقع ورود به پایتخت صورت می‌گیرد.

«سنت‌الن چنین پاسخ داده است: اجرای دستور عالی دائر بعدم ورود سفیر ایران بطور رسمی بشهرهای سر راه امکان پذیر نیست چه این شخص از ابتدای ورود خود باین ترتیب عادت کرده و اگر غیر از این باشد ممکن است به کشور خود بازگردد».

وقتی سفیر ایران به شرانتن (Charenton) رسید بارون دو برتوی (Baron de Breteuille) رئیس تشریفات سلطنتی بحضور شاه رفت و دستورهای لازم درباره پذیرائی از سفیر ایران را دریافت کرد البته او از خشونت رفتار و بی‌اعتنائی سفیر ایران نسبت به آداب و رسوم دربار فرانسه و نسبت به عیسویان از لحاظ مذهبی اطلاع داشت ولی برای اینکه بهتر آشنا شود بدیدار سفیر ایران رفت.

رئیس تشریفات دربار فرانسه چنین مینویسد: «سفیر ایران بر روی تشکی آرمیده بود و با ورود من کوچکترین اعتنائی نکرد و چون او رعایت مراسم احترام را در مورد من بعمل نیاورد من نیز فقط به برداشتن کلاه خود اکتفا کردم. سفیر ایران در حالی که آرمیده بود روی خود را بسوی من کرد و آرنجش را بر بالش کوچکی تکیه داد و من چنین گفتم.

اعلیحضرت لوئی چهاردهم پادشاه فرانسه بزرگترین امپراطوران عیسوی مرا مأمور فرموده اند که تبریکات شاهانه را بمناسبت ورود

شما ابلاغ دارم اعلیحضرت پادشاه فرانسه مستحضرند پادشاه ایران مقتدرترین و باشکوهترین امپراطوران خاورزمین است و اعلیحضرت پادشاه فرانسه کمال خوشوقتی و مسرت را دارند که شما از جانب پادشاه عظیم الشان ایران واسطه اتحاد و دوستی بین دو کشور گردیده اید»

مذاکرات رئیس تشریفات با سفیر ایران در باره نحوه ورود به پاریس و اجرای تشریفات لازم شروع میشود و پیشنهادات و تقاضاهای سفیر ایران که خلاف آداب و رسوم دربار فرانسه بود مشکلاتی را فراهم میسازد. رئیس تشریفات چنین مینویسد: «سفیر ایران راضی نمیشود با کالسکه به پاریس وارد شود بلکه میخواهد سوار براسب به پایتخت بیاید.»

سفیر ایران اصرار داشته که وزیر خارجه باید شخصاً به شرانتن بیاید و او را تا پاریس مشایعت کند برای آمدن او به پاریس باید کالسکه سلطنتی فرستاده شود و البته در کالسکه تنها خواهد نشست چون شاه ایران او را منع کرده است که در کالسکه یا جای سر بسته با مسیحیان به نشیند.

یکدسته سوار نظام که کمتر از پانصد نفر نباشد او را همراهی کنند و بیرق ایران پیشاپیش او در اهتزاز باشد ضمناً تقاضا کرده که صدراعظم نیز همانطور که در ایران معمول است باید او را مشایعت کند (تصویر ۴) و چون به او گفته اند که در اینجا شخصی با سمت صدراعظم وجود ندارد در نامه ای به کنت دوکوری چنین نوشته است: (تصویر ۵)

وزیر هوشمند کلبر وزیر اعظم

دوست باعزت و رفعت ما بحضور مسرت بخش محبت های درونی خود را ابراز میدارد شگفت آور است که مقام وزارت عظمای شما که صاحب رای و

A^o Jan. 17 15°

183 Demandes extraordinaires de — 411
L'ambassadeur de Perse

Il n'y a pas moyen de le faire consentir a faire son entree en carrosse, Il veut absolument la faire a cheval, mais comme on l'a informé de Marseille que le Roy a fait faire un carrosse magnifique pour les ambassadeurs; Il le demande et montre seul dedans depuis Charonton Jusqu'a l'entree du faubourg St Antoine; Il dit que son Roy luy defend de se former dans une arce de brette avec des Chretiens; et comme d'ailleurs il ne sauroit aller en carrosse que couché il seroit de peur que personne y allât avec luy.

Il demanda pour son entree quarante cinq Chevaux de l'ecurie du Roy, huit cent cinquante moutons ou foin mener en main, Il a des harois a la mode de son pays pour cinq Il desire que les autres soient des Chevaux de suite

Il pretend faire porter saie son etendard devant luy dans Paris comme il la fait dans toutes les villes ou il apasse depuis Marseille Jusqu'a Charonton

Il demanda que le Roy luy donne des troupees a cheval pour son entree, et Il ne demande par moins que cinq ou six cens Chevaux faisant sur cela, et repétant sans cesse la comparaison de ce que le Roy de Perse fait de magnifiques aux entrees des ambassadeurs

Quel qu'on luy auroit mis en tele que le Roy auroit en Xisir, et Il demandoit obstinément que le Desir l'accompagât a son entree, Le Conoy Desabuse; C'est la seule chose que S^ouzy gagna sur luy

تدبیر و عقل و معرفت هستید ایلچی گری ما را انکار میکنند نور خورشید با گل پوشیده نمیشود هرکس باید از حرفش خجالت بکشد چون این حرف بگوش ما رسید بغیر از نامه‌ای که بحضور بیگلربیگی نوشته شده این نامه نیز بخدمتتان ارسال میشود که وزیر اعظم بودن شما را مردم فرانسه بدانند والادر ایران این مسئله مشهود و معلوم ما است زیاده ایام بکام باد .

محمد رضا بیک ایلچی

بالاخره پس از مذاکرات زیاد برنامه ورود سفیر ایران به ترتیب زیر تنظیم گردید :

یک گروهان از پاسبانان شهربانی

کالسکه بارون دو برتوی

استرهای حامل هدایای پادشاه ایران

دوازده اسب سلطنتی بازین ولگام مطلا

ده سوار تفنگدار ایرانی

اکثران مأمور حفاظت هدایا و گماشته مخصوص حمل قلیان سفیر

پادری مترجم

سنت‌الن رئیس تشریفات وزارت خارجه

سفیر ایران سوار براسب مخصوص و دو طرف او سپهبد

مایتون و بارون دو برتوی

پرچمدار و افسر حامل شمشیر سفیر .

گماشتگان سفیر ایران

گماشتگان فرانسوی

سه افسر فرانسوی آجودانهای سپهبد مایتون و بارون دو برتوی

کالسکه سلطنتی

کالسکه دوک و دوشسارلئان

کالسکه‌های شاهزاده خانمهای سلطنتی

دیر محمد کلبر وزیر اعظم

عزیز و رفیق دوستم

درون محبت اوزره آنها اول نور صحنه اوله بر بعد آنها حجابانه
اوله که نه خوش رای تپرد عقل و معرفت هماغه پیر که سرک وزیر
و عظیم و بزم الحی لکنی انکار ایله کبر و معینان خبری یوقه که صیده
بهره اسفند و کوشش یوزی جیور ایله صورت نهایت عن قریب هر کشی
سوزندان او تنه بو معنی مسوول اولدوغی اعلان بکلیگی حضور کزو
یازدوغی نامه سوادن خدمت ارسال اولدوغی که سرک وزیر اعظم او
لدوغلری فرست خلقی بیله بر یقینه ایرانده مشهور و معلوم موزد

زیاده ایام بکام دوستان باو محبت
محمد رضا بیگ (چهارم)

تصویر ۵ - نامه محمد رضا بیگ به کلبر وزیر فرانسه

کالسکه مارکی دو توریسی وزیر امور خارجه^۹

سفیر ایران پس از شرفیابی بحضور لوئی چهاردهم نامه شاه ایران را تقدیم کرد امپراطور فرانسه منتظر بود که محمدرضا بیگ خطابهای ایراد کند ولی او سخن نگفت شاه بوسیله مترجم علت را جویا شد سفیر ایران پاسخ داد که بنا بر رسوم دربار ایران مادام که اعلیحضرت پرستی نفرموده اند آغاز سخن خلاف ادب است لوئی چهاردهم این پاسخ را پسندید و از سفیر سئوالاتی درباره شاه ایران و مسائل مختلف دیگر پرسش نمود. پس از آن سفیر ایران خطابهای درباره استحکام روابط دوستی بین دو کشور ایراد کرد که مورد توجه امپراطور فرانسه واقع گردید.

بعد از شرفیابی محمدرضا بیگ در جلسات مکرر پس از مذاکرات زیاد در ۱۳ اوت ۱۷۱۵ قراردادی درباره تجارت ایران و فرانسه در ۱۰ ماده امضاء کرد در پایان مذاکرات اعضاء کمیسیون شرایط و پیشنهادات دولت ایران را خواستار شدند.

محمدرضا بیگ سه موضوع زیر را اعلام کرد:

۱- از درگاه خداوند مسئلت دارم که پیوسته اعلیحضرت امپراطور فرانسه را در پناه خود حفظ فرموده و بر طول عمر او بیافزاید.

۲- اعلیحضرت پادشاه فرانسه عدهای کارشناس فنی برای ساختن توپ و اسلحه های دیگر و عدهای بازرگان برای تبادل مال - التجاره با ایران اعزام دارند.

۳- چنانچه میشل نماینده امپراطور فرانسه متعهد شده است قسمتی از نیروی فرانسه در اختیار دولت ایران قرار گیرد تا اعراب مسقط را اخراج کرده و مسقط بتصرف دولت ایران درآید.

۹- سفارت محمدرضا بیگ تألیف موریس مریوت ص ۴۸

وزیران فرانسه انتظار چنین پیشنهادی را نداشتند چون از زمان ورود سفیر ایران در جلسات مختلف در این خصوص اشاره‌ای نشده بود و قبلاً تعجب میکردند که سفیر ایران در قرارداد منعقد شده چگونه اینهمه امتیاز به دولت فرانسه داده است ولی هیچگونه تقاضائی ندارد .

بطوریکه قبلاً اشاره شد دولت فرانسه محرمانه با اعراب مسقط روابط دوستانه برقرار کرده بود و امام مسقط را به کمک و همراهی دولت فرانسه امیدوار ساخته بود ولی دولت ایران از این روابط هیچگونه اطلاعی نداشت .

البته این قرارداد مورد موافقت دولت ایران نبود و بمرحله عمل هم درنیامد اگرچه پس از مذاکرات زیاد دولت ایران قرارداد را امضاء کرد ولی آمدن افغانه به ایران به همه مسائل خاتمه داد .

در مدت اقامت سفیر ایران در پاریس چند مرتبه بین گماشتگان سفیر و سربازان فرانسوی زد و خوردهائی شده و باعث يك سلسله مکاتبات و گزارشهای گردید که در همه موارد لوئی چهاردهم رعایت حال سفیر ایران را کرده و توجه خاص خود را بر رضایت خاطر محمد رضا بیک نشان داده است .

یکی از روزها که سفیر ایران و همراهانش در خارج شهر به چوگان بازی اشتغال داشته‌اند مردم برای دیدن سفیر ایران هجوم آورده و گماشتگان ایرانی به مردم و سربازان فرانسوی و يك افسر فرانسوی حمله و آنها را مضروب کرده‌اند محمد رضا بیک به این واقعه اعتراض میکند که چرا سربازان فرانسوی از هجوم مردم جلوگیری نکرده‌اند بالنتیجه افسر فرانسوی زندانی میشود .

اقداماتی برای آزادی افسر فرانسوی بعمل می‌آید و گزارشی در این باره بنظر لوئی چهاردهم میرساند که دستور آزادی افسر فرانسوی داده شود در نامه‌ای که عکس آن دیده می‌شود اینطور

Paris le 27e Mars 1704

Monseigneur le Roy

Monseigneur 26

J'étois informé de ja de l'incident
 arrivé entre un Officier, et l'un des
 Domestiques de M^r l'Ambassadeur de
 Perse, lorsque j'ay reçu la lettre que
 vous avez pris la peine de m'envoi-
 ter. On a trouvé l'Officier, et il a
 été mis en prison, quoiqu'il ait paru
 être un simple domestique, qu'il n'avoit
 pas en tout le tort dans ce qui s'est
 passé. L'intention du Roy est qu'il
 demeure, jusqu'à ce que l'Ambassadeur
 de Perse demande qu'on le remette en
 liberté, Sa Maj^{te} ayant voulu faire
 commettre en cette occasion la considération
 qu'elle a pour le caractère, et pour
 la personne de cet Ambassadeur. Je
 suis très véritablement

Monseigneur

J.
 Votre très humble, et très affec-
 tionné

اشاره شده که نظر شاه این است که افسردر زندان باقی بماند تا وقتی که سفیر ایران اجازه آزادی او را بدهد زیرا اعلیحضرت میخواستند در این موقع ارزشی که برای سمت و شخصیت سفیر ایران قائل هستند نشان دهند (تصویر ۶)

در پایان ماموریت محمدرضابیک و هنگام عزیمت او بایران لوئی چهاردهم هدایائی به سفیر ایران داده که شامل ساعتی کوچک طلا، ساعتی بزرگ دیواری، طپانچه، تفنگ، پارچه های زربفت، ماهوتیهای رنگارنگ، فرش و هدایای دیگر که بالغ بر ۱۴۰۵۹ لیره ارزش آن بوده است و هدایائی نیز به چهار نفر از همراهان سفیر داده شده که ۴۰۰۰ لیره ارزش داشته است ولی هربت نوشته است که این هدایا برای شاه ایران بوده است ولی نامه ای که به محمدرضابیک نوشته شده میرساند که هدایای مذکور به خود سفیر داده شده بود و حتماً برای شاه ایران نیز از طرف لوئی چهاردهم هدایائی فرستاده شده است که مدرکی در این باره بنظر نرسید. (ر.ک. به تصاویر ۹ و ۱۰ و ۱۱ در پایان مقاله).

سفیر ایران از ترس مزاحمت عمال دولت عثمانی از بندر لوهاور عازم روسیه گردید که از آن طریق بایران بازگردد در ضمن مسافرت در شهر روئن خبر فوت لوئی چهاردهم به محمدرضا بیک رسید و او نامه تسلیت آمیزی برای کنت دوتورسی فرستاد و اظهار تأسف فراوان نمود و این است ترجمه نامه او (تصویر ۷):

وزیر اعظم

موسیو مارکیز دونزسی وکیل سلطنت علیه پادشاه

دوست با عزت با محبت و با حقیقت ما بحضورشان دعاهای خیر میکنم زنده باشد پادشاه خورشید کلاه که بر مسند حکومت متمکن است خدا بتمالی با مزید عمر زندگی دراز دهد و دشمنانش را مقهور کند حقا من از این خبر جانگاہ یک باره نازاحت شدم که گویا بابام مرحوم شده اما چه چاره هر مولودی خواهد مرد حکم با خداست جز صبر چاره ای نیست شماها زنده باشید پادشاه و الاجاه عنایتش را از ما قطع نکنند و دوستی و عهد دیرین را فراهوش نفرماید. هرکاری و امری ارجاع بفرمائید برای انجام آن از هر کوشش مضایقه نخواهم کرد باقی ایام بکام باد.

وزیر اعظم
موسیٰ کبیری
سلطنت علیہ

غزو مجتلو حقیقتو دستر حضور پینہ درون او زرد غیر دعالر
ایدوب باشکر صباغ اولسون و یکی مسند حکومتده تمکن اولان بادشاه
خورشید کلام آفرینشها فرزند تراجمه ایدوب و شکر پیرین مقهور ایدوب حقا که
بو خیر جانکامدن بر مرتبه بد نام گو یا با نام مرحوم اولمشدر آمانه چاره هر دو عن
اوله جکدر الحکم الله خبردن خبری چارده بو قدر همان سز صباغ اولوب یکی بادشاه والا
جاه کوزنده شیرین اولوب قیددن اولون دوستلوق و عهدی فراتوش اتمیوب
هر کوزده جو فکر اولمه اشاره ایدوب سرکه اتمامده سی اولون باقی ایام کلام باد

۳۵۳

۱۳۱۳

دکتر محمد باقر

(تصویر ۷)

محمد رضا بیک هنگام عزیمت از فرانسه نامه‌ای به دوک اورلئان نوشت و در آن از پذیرائی‌های دولت فرانسه و خدمتگزاریمهای کسانی که در مهمانداری او انتخاب شده بودند تشکر کرد. (تصویر ۸).

موسیو دوک اورلئان وکیل فرانسه

باشوکت با قدرت باعظمت پادشاه و الاجاه خورشید کلاه ممالک فرانسه سلام‌های مهر آمیز میفرستم در مسند حکومت پاینده و دوستی برقرار و قائم باشد اگر از احوال ما بپرسند الحمداله صحت و عافیت برقرار است آنچه لازمه خدمت است موسیو دیمارل کاپیتان موسیو ویفی و اول موسیو ژمن موسیو دبله موسیو بزنو و جراح گب و موسیو تاسی و موسیو لژوئل پر و موسیو دی پوم و موسیو لومونیه بجای آورده‌اند از همه راضی و شاکر هستم نامبردگان اقدامات لازم کرده‌اند چون در دریا متحمل زحمت شده‌ام و نتوانستم طاقت بیاورم با اراده و میل خودم از خشکی مسافرت کردم امیدوارم از نامبردگان نظر مرحمتتان را دریغ نفرمائید.

محمد رضا بیگ ایلیچی فرانسه

کتابخانه

موسسه خرد و کد در آن زمان دیوین

شکستلو قدر تو منتظر
 حضور چو او درون حقیقتی او زنده است سلام بر او باد
 مسند که منگیزد و ایام و دوستی که زنده چار او را از او که از آن سوال او منور را در دستک مقیبه
 پیور و دو نگر قلیونده اولان بیچاره لرو قبور ان کوسی و یما قول و کینی قبور ان کوسی و یغیر اول
 تنزه موسی زمین و کینی تنزه موسی و بل و موسی زود نو و جراح و وقتب و یاز بی موسی کلان و کوسی
 لرو نزل پر و موسی دی بی نوم بریم و موسی نو مونی او که لازمه خدمت در ایدوب کمال سند ارضی و شاکر
 مذکور را قدم ایدوب بنیامین پیور و کوز منبر و لو کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
 طاقت کوز میوب رضا و رعیت ایا و کندی راه تم ابله دین عرف فرای بی حقی خود نفیور بقدر قرآن
 کنگر راه سالی اشد که مذکور در دن منظر کنگرین در پی پیور جبار عیسی محمد رضا بیگلی فرزند

۶۶۶

محمد رضا بیک پس از ۲۱ ماه که از بندر لوه‌اور عزیمت کرده بود به ایروان رسید و چون اطلاع پیدا کرد که دولت ایران از انعقاد قرارداد ۱۷۱۵ ناراضی است از ترس و ناامیدی خود را مسموم کرد بعضی نوشته‌اند که محمد رضا بیک در راه مسافرت بایران خود را مسموم کرده است در هر حال نتیجه یکی است .

مسائلی که در این مقاله بنظر میرسد این است که سفیر ایران بسیار باهوش و زرنگ و در عین حال مغرور و خشن و مستبد بوده و همه جا خواسته است شخصیت و عظمت کشور خود را نشان دهد و نسبت به اروپائیان که شناسائی زیادی به وضع و حال مردم مشرق زمین نداشته بی‌اعتنائی نماید و کوشش کند که نظر خود را در همه جا به آنها تحمیل نماید و تا حد امکان هم تحمیل کرده است .

موریس هریت در کتابی که در خصوص سفارت محمد رضایک نوشته او را مرد نالایق و کارهای او را غیر منطقی دانسته حتی نوشته است که مکرراً لوئی چهاردهم خواسته است او را بکشورش باز فرستد شاید اطلاعات او از منابع موثق نبوده و یا نظر خاصی داشته است و از مقاومت سفیر ایران در مقابل تقاضاهای رئیس تشریفات و وزیر خارجه و عدم قبول آداب و رسوم فرانسه بعلت تعصب ملی دل خوشی نداشته است نامه‌هایی که رو نوشت آن ضمیمه است می‌رساند که لوئی چهاردهم احترام زیادی برای سفیر ایران قائل بود و کوشش داشته است که محمد رضا بیک راضی باشد و برخلاف میلش اقدامی نشود .

مورخین فرانسوی نوشته‌اند که بعضی از کارهای محمد رضایک شایسته مقام یک سفیر نبوده است ولی باید سؤال کرد که وعده‌های لوئی چهاردهم و اقدامات وزارت امور خارجه در خصوص کمک به ایران علیه اعراب مسقط و در عین حال برقرار کردن روابط دوستانه با امام مسقط و وعده پشتیبانی از او آیشایسته مقام یک پادشاه بوده است ؟

LES DÉPENSES pour l'entretien des bâtiments

Salaires des employés	3000	
Matériaux de construction	1500	
Éclairage	2000	
Chauffage	1000	
Entretien des machines	500	
Autres dépenses	1000	
Total	7000	

Salaires des employés	4000	
Matériaux de construction	1500	
Éclairage	2000	
Chauffage	1000	
Entretien des machines	500	
Autres dépenses	1000	
Total	11000	

Salaires des employés	900	
Matériaux de construction	800	
Éclairage	1000	
Chauffage	1000	
Entretien des machines	1000	
Autres dépenses	1000	
Total	5700	

Salaires des employés	500	
Matériaux de construction	1000	
Éclairage	1000	
Chauffage	1000	
Entretien des machines	1000	
Autres dépenses	1000	
Total	5500	

	De la vitre pure	8200
	Limantons de la vitre pure	1520
Fait de Casse de à la main	Six anneaux de fer de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	510
	Six anneaux de fer de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	680
	Six anneaux de fer de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	690
	Six anneaux de fer de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	520
Drape	Six anneaux de drap de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	240
	Six anneaux de drap de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	420
	Six anneaux de drap de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	450
	Six anneaux de drap de 1/2 pouce de diamètre à 15 laune	450
		1360
		14000
Copie	Un tableau de la fabrication par le grand K. de 1807.	

Présens pour les principaux officiers de l'ambassadeur

A l'interprète une médaille avec une chaîne d'or de 1000.

Médailles en chaînes d'or Au capitaine des gardes p. 1000.

au porte-étendard p. 1000.

à celui qui a fait passer au travers de la Turquie la lettre du Roy de Perse. 1000.

} --- 4000

پرويشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 (تصویر ۱۱)
 پرتال جامع علوم انسانی